PLAGIATUL CA SIMPTOM CULTURAL: O ANALIZĂ COMPARATIVĂ ÎNTRE DOUĂ SISTEME UNIVERSITARE

IRINA TURCANU

Universitatea din București

Plagiarism as a Cultural Symptom: A Comparative Analysis of Two University Systems. This article explores the hypothesis that academic misconduct – particularly plagiarism – can be understood as a culturally influenced variable. The study compares the academic ethics systems of Italy and Romania, examining how university history, institutional norms, and societal reactions shape the perception and sanctioning of unethical behavior. Legal and linguistic definitions of plagiarism are analyzed, along with real cases from the political and academic spheres, and perspectives from Italian university professors on academic integrity. The article also reviews the ethical codes of both countries, highlighting differences in format, content, and enforcement. The conclusion argues that academic ethics are closely tied to dominant cultural norms and social responses to misconduct, and that building a culture of integrity begins with early education.

Keywords: academic ethics, plagiarism, academic integrity, culture, codes of ethics.

Dedicat memoriei domnului profesor Emanuel Socaciu

1. INTRODUCERE

Acest articol își propune să analizeze în ce măsură etica și integritatea academică pot fi considerate fenomene modelate de contextul cultural și, prin urmare, potențial negociabile în funcție de valorile și normele dominante ale unei societăți. Plecând de la această ipoteză, lucrarea dezvoltă o comparație între două sisteme universitare europene – cel italian și cel românesc – pentru a observa similitudinile și diferențele în ceea ce privește percepția, definirea și gestionarea abaterilor academice. În prima parte, articolul oferă o incursiune istorică în originile universității și relația acesteia cu principiile etice, punând accent pe transformările de-a lungul timpului. Ulterior, este discutată cercetarea realizată de Fisman și Miguel (2007), care stabilește o legătură între nivelul corupției la nivel național și comportamentele individuale de încălcare a regulilor, inclusiv în spațiul academic.

Un punct central al analizei îl constituie plagiatul, una dintre cele mai frecvente și controversate forme de abatere etică. Sunt prezentate definiții juridice și culturale ale plagiatului, urmate de exemple concrete din România și Italia – în special cazuri care implică persoane cu funcții publice – și reacțiile pe care aceste situații le-au generat în societate. De asemenea, sunt comparate codurile de etică academică din cele două țări, subliniind aspecte legate de statutul juridic, conținutul normativ și mecanismele instituționale de aplicare. În sprijinul unei înțelegeri mai profunde a contextului italian, articolul include trei interviuri cu profesori universitari italieni, care oferă perspective valoroase despre practicile curente și despre provocările întâmpinate în promovarea integrității academice.

În concluzie, articolul susține ideea că abaterile academice nu pot fi analizate exclusiv din perspectiva unei morale universale, ci trebuie înțelese și în contextul valorilor, practicilor și toleranței sociale specifice fiecărei culturi.

2. ABATERILE ACADEMICE LA ORIGINI

Problema eticii este una veche. Sofiștii promovau un sistem educațional orientat spre formarea unor buni cetățeni, capabili să-și gestioneze gospodăria și treburile statului. Înțelepciunea și valoarea au o dimensiune pragmatică. Eficiența este tot ceea ce contează[1]. Pe de altă parte, există ideea pedagogică a lui Platon. El construiește un sistem educațional bazat pe ideea de adevăr, pe cucerirea adevărului prin raționalitate. Dacă sofiștii trebuie să-și vândă sistemul educațional potențialilor studenți, Academia lui Platon este mai degrabă un tip de frăție, în care toți membrii se leagă prin prietenie. *Συμπόσιον*, simpozionul, completează cursurile. Acolo, studenții beau cu toții împreună[2].

Sofiștii și Academia lui Platon oferă un tip de educație similară liceului. De fapt, sistemul universitar apare în Evul Mediu. Ca dovadă a acestui fapt, Dante, în *Divina Comedie*, vorbind despre cele trei virtuți teologale, folosește imaginea studentului universitar: „Cum bacalaureatul se-narmează,/ dar nu vorbește până când maestrul/ întrebarea nu-i pune s-o dezbată,/ nu s-o încheie, tot așa și eu/ m-am pregătit cu toate argumentele,/ cât timp vorbea, ca să fiu pregătit/ pentru o asemenea întrebare/ și pentru o asemenea misiune”[3] (*Paradisul*, Cântul XXIV).

Universitatea este rezultatul unei revoluții: una demografică, rutieră, urbană și comercială din secolul al XI-lea. Ea are legătură cu mobilitatea clerului inferior și cu scopul acestuia de a deveni o punte socială și culturală între preoțime și laici,

[1] H-I. Marrou, *Storia dell'educazione nell'antichità*, Studium, Roma, 2016, pp. 149–150.

[2] *Ibidem*, p. 178.

[3] Dante Alighieri, *Divina Comedie*. *Paradisul*, traducere de Eta Boeriu, București, Editura Univers, 1969 și edițiile ulterioare. [„Come il baccalier s'arma e non parla/ fin che 'l maestro la question propone,/ per approvarla, non per terminarla,/ così m'armava io d'ogni ragione,/ mentre ch'ella dicea, per esser presto/ a tal querente e a tal professione”].

prin comerțul cu cunoaștere, noile profesii liberale, dezbaterea teologică și convertirea ereticilor, precum și provocarea adusă de aceștia și necesitatea de a răspunde acestei provocări prin dialectică, propagandă și represiune[4].

În latina medievală, „universitas" înseamnă o comunitate urbană privită din punctul de vedere al structurii sociale, dar și o corporație, cu un amestec de obiective, simboluri și fapte la care se face referire. Cunoașterea devine un produs, ceva ce poate fi vândut și cumpărat, în conflict cu ideea de cunoaștere ca dar divin, care nu poate fi vândut (*Scientia donum Dei est, unde vendi non potest*)[5].

În ceea ce privește plata profesorilor, în trecut existau două poziții diferite. Pe de o parte, Biserica era împotriva plății profesorilor de către studenți. Soluția Bisericii era o prebendă ecleziastică – aceasta i-ar fi integrat pe profesori în sistemul ecleziastic. Cealaltă soluție era de a distinge între cunoașterea profesorului, care era un dar neprețuit de la Dumnezeu, și activitatea de predare, care putea fi remunerată. Această a doua soluție, prin *collectae* ale studenților, le oferea profesorilor șansa de a-și păstra libertatea[6].

Universitatea din perioada medievală este un spațiu al gândirii libere. Orice subiect poate deveni temă de discuție, inclusiv fundamentele credinței creștine, așa cum reiese din numărul mare de eretici și condamnări din acea perioadă[7].

De exemplu, îl menționez pe Pietro d'Abano, profesor la Universitatea din Padova, care a fost acuzat de vrăjitorie și a fost protejat de universitatea sa într-atât încât Inchiziția a reușit să-l ardă doar după moartea sa. John Wycliffe, profesor la Oxford, a criticat euharistia, papa, devoțiunea față de sfinți și bogăția Bisericii – și totuși a murit liniștit în patul său[8].

Un alt aspect interesant al universității medievale este caracterul său internațional. Folosirea limbii latine permite atât ideilor, cât și profesorilor să circule în lumea medievală. Toma d'Aquino, italian, a studiat la Napoli, apoi a predat la Paris și a devenit decan la Napoli. John Duns Scotus a studiat la Oxford, Paris și Cambridge. Datorită *ius ubique docendi*[9], care înseamnă posibilitatea ca profesorii să predea în diferite universități fără a susține examene noi, datorită echivalării diplomelor obținute inițial în universitățile din Paris, Bologna, Toulouse

[4] F. Cardini, M.T. Fumagalli Beonio-Brocchieri, *Antiche Università d'Europa. Storia e personaggi degli Atenei nel Medio Evo*, CDE, Milano, 1991, p. 29.

[5] Aceste două extreme vor duce la fenomene precum simonia.

[6] C. Finocchietti, „Cenni storici", in *Etica e università*, Milano, Vita e Pensiero, 2022, p. 5.

[7] Pe lângă cazurile individuale, menționez și ereziile medievale ca dovadă a activității intelectuale intense din Evul Mediu: Valdenzii susțineau că sărăcia apostolică este calea către perfecțiunea spirituală și respingeau ceea ce percepeau ca fiind idolatria Bisericii Catolice. Henricanii respingeau autoritatea doctrinară și disciplinară a Bisericii, nu recunoșteau nicio formă de cult sau liturghie și negau sacramentele. Arnoldiștii criticau bogăția Bisericii Catolice și predicau împotriva botezului și a Euharistiei. https://en.wikipedia.org/wiki/Heresy_in_Christianity#Medieval_heresies accessed on 18 December 2025. În ceea ce privește mișcările care urmăreau reformarea clerului, menționez Pataria.

[8] L. Moulin, *La vita degli studenti nel Medioevo*, Milano, Jaca Book, 1992, p. 145.

[9] C. Finocchetti, *op. cit.*, p. 6.

și Piacenza, profesorii beneficiau de un mare privilegiu care menținea schimbul de idei foarte fluid.

Universitatea medievală are, de asemenea, umbrele sale. Un comportament abuziv frecvent era vânzarea diplomelor academice[10] – ceva foarte similar cu așa-numitele „fabrici de diplome" din zilele noastre. În anul 1444, Senatul Veneției a declarat nulă diploma obținută de la Universitatea din Padova. În secolul al XV-lea, Avignon a pierdut mulți studenți din cauza epidemiilor, a războaielor și a pierderii de prestigiu provocată de emiterea de diplome nevalabile[11].

În plus, profesorii nu se comportau întotdeauna exemplar. De exemplu, în *Manualul pentru studentul perfect* de la Heidelberg (1480)[12], se sugerează ca, în cazul în care un student are îndoieli cu privire la rezultatul unui examen, să-i ofere o cină profesorului. Studentul trebuie să precizeze clar că masa este plătită de el.

Pe de altă parte, „Duttòur Balanzón" este o expresie în dialectul din Bologna, folosită pentru a-i desemna pe profesorii care se prefac că le știu pe toate și care sunt luați în derâdere de oamenii simpli pentru vanitatea lor. Pe această linie, Rabelais va face o parodie a profesorilor de la Sorbona în romanele sale *Gargantua și Pantagruel*.

Pe de altă parte, avem studenții. La fel ca profesorii, și studenții aveau privilegii care îi făceau adesea să sfideze autoritatea: furau struguri și porumbei[13] de la cetățeni sau tundeau părul doamnelor pe stradă, făceau gălăgie sau „își întindeau degetul în semn de batjocură" (*digitum extendentes in derisionem*). Mai presus de toate, consumul excesiv de alcool ducea frecvent la certuri și acte de violență.

3. ABATERI ACADEMICE ÎN ITALIA ȘI ÎN ROMÂNIA

Fisman și Miguel (2007) au realizat o cercetare privind încălcările regulilor de parcare de către diplomații ONU, arătând că aceste abateri sunt corelate cu gradul de corupție al țărilor de proveniență.

Transparency.org prezintă în fiecare an nivelul perceput al corupției în 180 de țări din întreaga lume. Pentru anul 2022, Italia se situează pe locul 42 în clasament, iar România pe locul 66.

Pornind de la aceste date, putem spune că diplomații români de la ONU sunt mai predispuși să încalce regulile de parcare decât cei italieni. Dar ce se întâmplă atunci când miza este mult mai mare — cum ar fi un salariu mai bun, o ascensiune mai rapidă în carieră, mai mult prestigiu?

În rândurile următoare voi aborda una dintre cele mai cunoscute abateri etice academice – în speță, plagiatul – și voi analiza frecvența sa în rândul persoanelor

[10] Voi ilustra abaterile moderne în paginile următoare.
[11] F. Cardini, M.T. Fumagalli Beonio-Brocchieri, *op. cit*., p. 38.
[12] C. Finocchietti, *op. cit.*, p. 9.
[13] L. Moulin, *op. cit.*, p. 84.

aflate în poziții de putere în România și Italia, precum și modul în care societatea reacționează la această împroprietărire.

În România, asociația GRAUR a publicat, pe 10 aprilie 2018, o listă cu autori plagiatori care au deținut poziții importante în societatea românească. Este interesant de remarcat prezența a trei foști prim-miniștri români (Victor Viorel Ponta, Mihai Tudose, Mugur Isărescu), cinci miniștri ai educației, doi ai cercetării, șase generali și douăzeci și cinci de decani, nouă doctori *Honoris Causa* și simpli *Honoris Causa*[14]. Niciunul dintre aceștia nu a demisionat din propria funcție în momentul în care faptele au devenit de domeniu public[15].

Italia încă așteaptă un astfel de index minuțios. Deocamdată, voi menționa cele mai recente controverse legate de acuzațiile de plagiat aduse Luciei Azzolina (ministru al Educației), Marianei Madia (ministru al Administrației Publice) și lui Giuseppe Conte (prim-ministru)[16]. Niciunul dintre ei nu a demisionat și nu a fost sancționat. Toate situațiile au fost minimizate. În unele cazuri, unii au fost achitați, precum Azzolina. Achitarea sa s-a bazat pe faptul că documentul depus era un document „completat", deci nu trebuia să fie o lucrare originală.

Acest lucru ne conduce către o problemă de ordin conceptual și de definire. Conform site-ului plagiarism.com, care citează dicționarul Merriam-Webster, plagiatul apare atunci când cineva fură și își însușește ideile sau cuvintele altor persoane, folosește munca altora fără a menționa sursa, comite furt literar sau prezintă o idee ori un produs derivat dintr-o sursă existentă ca fiind nou și original. „Cu alte cuvinte, plagiatul este un act de fraudă. El implică atât furtul muncii altcuiva, cât și minciuna ulterioară legată de acest fapt."[17] Mai mult decât atât, pe același site, plagiatul este explicat și mai precis. Plagiatul înseamnă: „prezentarea lucrării altcuiva ca fiind a ta, copierea cuvintelor sau ideilor altcuiva fără a oferi sursa, omiterea ghilimelelor atunci când este vorba de un citat, furnizarea unor informații incorecte despre sursa unui citat, schimbarea cuvintelor, dar păstrarea structurii propoziției dintr-o sursă fără a menționa autorul, copierea unui număr atât de mare de cuvinte sau idei dintr-o sursă încât aceasta ajunge să constituie majoritatea lucrării tale – indiferent dacă ai citat sursa sau nu"[18].

Limba română este mai puțin specifică decât dicționarul Merriam-Webster, iar în ceea ce privește plagiatul, dex.ro menționează că acesta este furtul unei lucrări aparținând altcuiva – fie ea literară, artistică sau științifică – și prezentarea acesteia ca fiind proprie[19]. Nu se spune nimic despre menționarea sursei, însă definiția este totuși destul de apropiată de cea americană.

[14] http://www.plagiate.ro/Documente/180410.Document.pdf

[15] Datorită jurnalistei Emilia Șercan, societatea românească își schimbă atitudinea față de plagiat, chiar dacă, deocamdată, sancțiunile întârzie să apară.

[16] https://www.wired.it/attualita/politica/2020/01/13/azzolina-tesi-copiata-plagio/

[17] plagiarsim.com accesat pe 17 Decembrie 2025.

[18] https://plagiarism.org/article/what-is-plagiarism.

[19] https://dexonline.ro/definitie/plagiat consulted on 17th December 2022.

În limba italiană, cuvântul *plagiare* (a plagia) are două sensuri diferite. Cel mai vechi datează din Roma antică și din limba latină și înseamnă a fura și a vinde un om liber sau a fura sclavul altcuiva. În prezent, *plagiare* este considerat o infracțiune împotriva personalității individului[20], dar și furtul unei lucrări literare sau științifice.

Dicționarul *Treccani*[21] păstrează lucrurile destul de vagi. Ce înseamnă „a fura" o lucrare? Se consideră furt dacă fur toată lucrarea, o parte din ea sau mai mult de jumătate? În Italia nu există o lege care să precizeze clar acest aspect – adică ce cantitate de conținut copiat este considerată furt. În mediul academic, de cele mai multe ori, procentul din lucrarea altcuiva, care este considerat acceptabil într-o lucrare sau teză, este stabilit de profesorul coordonator, cu ajutorul unor programe specializate pentru detectarea plagiatului.

În octombrie 2022, am realizat trei interviuri pe tema eticii în mediul academic italian, cu scopul de a înțelege cum este percepută abaterea etică de către profesori.

Alessandro Bertante, scriitor italian și decan al NABA, afirmă că realitatea academică era, în trecut, una clientelară, iar meritul nu era recunoscut. Acest lucru duce la un exod al creierelor. Din această perspectivă, plagiatul este o problemă minoră. La NABA, plagiatul este dificil de detectat, atâta timp cât materialul principal constă în scurt-metraje. Totuși, a existat un caz, spune Alessandro Bertante. Cu câteva luni în urmă, un student a furat un scurt-metraj realizat de un fost student. Dacă profesorul a observat plagiatul, a fost doar întâmplător, pentru că văzuse filmul respectiv la vremea respectivă. Studentul a fost sancționat de universitate, dar nu și-a pierdut diploma.

Este util să oprim furtul prin catehism? Aceasta a fost reacția lui Paolo Valore, profesor de filosofie la Universitatea din Milano, când l-am întrebat dacă un curs despre etică și integritate ar putea fi de ajutor în combaterea plagiatului în mediul academic. Cu toate acestea, Paolo Valore consideră că este important să ne aliniem la standardele occidentale. El oferă exemplul revistelor de specialitate din sud estul asiatic, în care se poate publica contra cost – o practică ce diminuează credibilitatea instituțiilor. Este un preț mare de plătit pentru comunitatea științifică.

În calitate de profesor invitat la Columbia University din New York în 2021, Paolo Valore sublinia că în SUA există un accent major pus pe abaterile academice. Studenții copiază foarte rar la examene, iar lucrările sunt verificate anonim înainte de a fi publicate. L-am întrebat și dacă situația actuală din mediul academic italian își are originile în momente precum 1968, când în Italia (și în alte

[20] Un caz foarte interesant și important pentru înțelegerea plagiatului ca infracțiune împotriva persoanei este cel al scriitorului Aldo Brabanti și articolul scris de Umberto Eco, publicat în 1969, intitulat *Le parole magiche* (*Cuvintele magice*), în care Eco arată că plagiatul, așa cum a fost înțeles în timpul procesului Brabanti, este o chestiune de cultură – mai precis, o chestiune legată de modul în care înțelegem și manipulăm cuvintele în perimetrul unei culturi specifice. Din 1981, „plagiatul" în sensul de transformare a unei alte persoane în sclav nu mai este considerat infracțiune în Codul Penal. https://astrolabio.senato.it/controller.php?page=resultscorriliste&term_search=*&start_search=0&&solr_facet_Creator_sf=Eco%20Umberto

[21] https://www.treccani.it/vocabolario/plagiare accesat pe 17 Decembrie 2025.

țări occidentale) studenții au ocupat universitățile și au cerut un sistem educațional mai incluziv. Ce a însemnat o „universitate deschisă" pentru etica academică? Paolo Valore susține că, la început, universitățile erau construite „la scară umană". Publicarea era o chestiune de prietenii și cunoștințe. Abia recent, datorită influenței americane, acest lucru s-a schimbat.

Pe de altă parte, Alessandro Tasora, profesor de robotică la Universitatea din Parma, afirmă că este foarte îngrijorat de datele false generate de logica „publish or perish" (publică sau dispari). Această logică duce la folosirea greșită a resurselor și a timpului. În ultima perioadă, compania Cassava Sciences[22] a fost implicată într-un astfel de comportament infracțional, subliniază Tasora, menționând că asemenea abateri dăunează grav comunității științifice.

Alessandro Tasora afirmă că, la doctoratul în robotică de la Parma, un curs de etică academică este obligatoriu.

4. CODURI DE ETICA ACADEMICA

Dacă ești student la filosofie în Italia, nu există niciun curs prin care să înveți că etica academică este importantă și care sunt regulile acesteia. Am fost foarte surprins să descopăr că, în România, nu doar că există un curs numit *Etică și integritate academică*, dar acesta este urmat de toți studenții, la toate nivelurile de studiu universitar (licență, master, doctorat)[23].

Ambele universități au un cod de etică academică, însă există unele diferențe interesante între ele. Prima diferență între cele două documente este faptul că Codul de Etică din România are natura unui contract[24], în timp ce cel al Universității din Milano – așa cum este specificat chiar în primele rânduri – are rol de ghid[25]. O altă diferență, în versiunea italiană, este atenția acordată unor aspecte precum: utilizarea resurselor universității, sustenabilitatea mediului, protecția datelor personale, utilizarea probelor biologice, bunăstarea animalelor și promovarea științei deschise (*open science*). Aceste teme lipsesc complet din codul românesc.

[22] https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/exclusive-cassava-sciences-faces-us-criminal-probe-tied-alzheimers-drug-sources-2022-07-27/ accesat pe 19 Decembrie 2025.

[23] La fiecare nivel de studiu diferă lungimea lucrării care trebuie depusă.

[24] Comitetul de etică are atribuții specifice, precum analizarea și soluționarea abaterilor de etică academică, redactarea unui raport anual privind situația etică din universitate, precum și medierea între Codul de Etică și deontologia universitară. În cazul Universității din Milano, comitetul de etică poate fi consultat doar pentru un aviz în situațiile de abatere etică. Decanul este cel care se asigură că abaterea va fi sancționată conform legislației italiene.

[25] „I principi etici contenuti nel presente Codice […] costituiscono modelli di comportamento […] Tali principi devono intendersi come linee guida […]". Codice Etico dell'Università degli Studi di Milano. [Principiile etice incluse în prezentul Cod reprezintă modele de comportament și trebuie considerate ca linii directoare.]

Codurile de etică din Italia sunt foarte recente. Odată cu Legea 240/2010, toate universitățile italiene au fost obligate să adopte unul. În România, cel mai vechi cod de etică academică datează din iulie 2011 și a fost elaborat la Universitatea din Galați[26].

Conform studiului realizat de Luca Lantero și Irene Miano, publicat în *I codici etici delle università italiane. Un'analisi comparata*[27], majoritatea codurilor etice din Italia implică și comunitatea studențească și previn o gamă largă de abateri. Autorii observă, de asemenea, că multe universități și-au actualizat codurile vechi în perioada 2020–2021, ceea ce arată că aceste documente sunt într-o continuă evoluție[28]. Ei subliniază și faptul că toate codurile de etică prezintă universitatea drept un „bun public"[29].

Deși universitățile sunt un bun public, există numeroase abateri legate de etica și integritatea academică. Voi menționa aici doar cele mai frecvente: prin „essay mills" ne referim la organizații sau site-uri care vând eseuri scrise pentru studenți; cu „diploma mills" vorbim despre organizații care oferă calificări educaționale în schimbul banilor, fără ca persoana să fi studiat cu adevărat sau prea mult; cu producerea de documente frauduloase ne referim la falsuri, contrafaceri, documente pseudo-academice[30]; contract cheating este plata unei persoane pentru a scrie o lucrare, o teză sau un proiect.

În cartea sa *Come si fa una tesi di laurea*, Umberto Eco spune ceva foarte interesant despre fenomenul *contract cheating*. Ar putea suna ca un sfat pentru cei care trebuie să obțină diploma într-o lună[31]. Dacă sunt victimele unui sistem paradoxal care le cere să absolve într-un timp foarte scurt, mai bine ar investi o sumă considerabilă de bani și ar plăti pe cineva să facă cercetarea în locul lor sau să copieze o lucrare de la o altă universitate. Desigur, în acest din urmă caz, trebuie să se asigure că profesorul nu a predat anterior acolo. Ambele sunt acțiuni ilegale, iar Eco nu le încurajează, ci doar subliniază că nu există soluții ușoare.

Însă, dincolo de ironie, Eco conturează o practică profund înrădăcinată în contextul italian: plătești pentru lucrare și pentru teză. Contractul fraudulos este o soluție foarte comună pentru studenții italieni care nu au timp să își facă propria cercetare și este un comportament, în general, acceptat[32]. Această practică se bazează pe logica unui contract: cercetătorul este plătit, iar lucrarea este originală, astfel că

[26] https://www.ugal.ro/informatii/documente-publice/codul-de-etica-si-deontologie-profesionala-universitara accesat pe 24 Decembrie 2025.

[27] L. Lantero, I. Miano, „I codici etici delle università italiane. Un'analisi comparata", in *Etica e università*, ed. cit., p. 16.

[28] *Ibidem*, p. 17.

[29] *Ibidem*, p. 18.

[30] C. Finocchietti, E. Petrucci, D. Laze, „La percezione della frode nell'educazione da parte degli studenti. Un'analisi di campo", in *Etica e università*, ed. cit., p. 40.

[31] U. Eco, *Come si fa una tesi di laurea*, *La nave di Teseo*, Kindle Edition, 2017, pos. 304.

[32] Nu este ușor de demonstrat această afirmație cu date concrete, deoarece *contract cheating* este rar raportat. Această afirmație reiese din conversații individuale cu studenți și din percepțiile lor personale.

singura abatere este față de instituția care este înșelată de studentul care a plătit pentru a obține lucrarea.

Este o practică atât de răspândită în Italia, încât scriitori precum Alessandro Bertante au avut experiențe directe cu persoane care o făceau pe bani, după cum a declarat într-un interviu pe care mi l-a acordat în octombrie 2022. Deseori, cei implicați susțin ca ar fi vorba mai degrabă de *ghostwriting*. Dar este? Conform legislației italiene, nu este un caz de *ghostwriting*. Legea 475/1925 definește drept infracțiune folosirea lucrării altcuiva (lucrare de licență, studiu, publicație, proiect etc.) ca fiind proprie, în scopul obținerii unui titlu de studii. Totuși, o astfel de abatere este rareori sancționată legal, deoarece nu este raportată. Potrivit lui Luca Lanterno și Irene Miano, din acest punct de vedere, *essay mills* (fabricile de eseuri) rămân o mare provocare pentru mediul academic.

O altă observație interesantă privește percepția studenților asupra fraudei în sistemul educațional, analizată de Chiara Finocchietti, Elisa Petrucci și Deanira Laze, pe baza datelor colectate în cadrul proiectului european *FraudS+ (False Records, Altered Diploma and Diploma Mills Qualifications Collection)*. Proiectul implică șase țări (Franța, Germania, Irlanda, Italia, Belgia și Suedia) și Uniunea Studenților Europeni, având două obiective: primul, să creeze o bază de date cu exemple de diplome emise de *diploma mills*, ca ghid pentru monitorizarea internațională a diplomelor; al doilea, să cartografieze nivelul de cunoaștere al fenomenului de fraudă în sistemul educațional. În articolul citat, autorii au colectat date în principal de la studenți italieni și au concluzionat că cele mai cunoscute tipuri de fraudă sunt: plagiatul (84%), *diploma mills* (52%); iar cele mai puțin cunoscute sunt *accreditation mills* (12%). Când vine vorba despre cunoașterea persoanei de contact din cadrul universității în caz de fraudă, 74% dintre studenți au răspuns că nu știu. În concordanță cu acest procent ridicat, 56% au spus că nu au fost informați cu privire la sancțiunile pentru abateri. Întrebați ce măsuri ar putea ajuta la reducerea abaterilor, 25% dintre studenții italieni au spus că ar fi necesar un curs obligatoriu de etică, iar peste 50% cred că este nevoie de mai multă conștientizare asupra subiectului.

Încă există o lipsă de cercetare în România care să surprindă percepțiile studenților, însă există un studiu interesant intitulat *Managementul Eticii în Sistemul de Învățământ Superior din România*[33]. Cercetarea „a relevat că managerii din sistemul de învățământ superior din România cred în rolul lor de modele etice, dar nu sunt cu adevărat conștienți de posibilitățile oferite de o implementare solidă a managementului eticii. Ei nu cunosc foarte bine instrumentele pe care le pot folosi pentru a crește nivelul etic al instituțiilor pe care le conduc. Cele mai utilizate sunt codurile etice și comitetele de etică, chiar dacă diseminarea regulilor enunțate în acestea nu este foarte eficientă. Formările etice, experții în etică, liniile telefonice de asistență etică sau procedurile de protecție a avertizorilor de integritate (*whistle-blowers*) nu sunt nici măcar cunoscute de majoritatea managerilor”.[34]

[33] C. Finocchietti, E. Petrucci, D. Laze, *op. cit*., p. 38.

[34] Silvia Puiu, Radu Florin Ogarca, *Ethics Management in Higher Education System of Romania*, 2014.

5. CONCLUZII

Am urmat ultimii ani de liceu și primii ani de studii universitare, inclusiv programul de master, în Italia. Din dorința de a restabili o legătură profundă cu identitatea mea culturală și de a recupera un sens al continuității cu rădăcinile personale, am decis să-mi continui parcursul academic printr-un doctorat în filosofie la Universitatea din București. Aici, primul curs obligatoriu a fost dedicat eticii academice – o disciplină pe care am abordat-o cu seriozitate și interes autentic. Coordonatorul acestui curs era domnul profesor Emanuel-Mihail Socaciu, alături de care am avut ocazia să port un dialog semnificativ despre ceea ce percepeam, la acel moment, ca o aparentă contradicție de sistem: într-o țară precum România, adesea asociată – în percepțiile publice și în rapoartele internaționale – cu un nivel ridicat al corupției, sistemul universitar punea un accent puternic pe onestitatea intelectuală, promovând integritatea ca valoare fundamentală a formării academice. Mi s-a părut un demers remarcabil și esențial. Dacă ne dorim o transformare reală la nivel societal, aceasta nu poate avea loc decât prin educație.

Totodată, această experiență a ridicat o întrebare firească: de ce, în Italia, nu întâlnisem o practică similară? Să fi fost Italia, în mod real, mai puțin afectată de fenomenul corupției? În discuțiile purtate cu profesorul Socaciu, am realizat că întrebarea era nu doar pertinentă, ci și fundamentală pentru o cercetare comparativă a sistemelor etice academice. Mai mult, miza majoră era să înțeleg dacă astfel de măsuri – cum ar fi introducerea unui curs obligatoriu de etică – sunt capabile să genereze schimbări reale și dacă această practică ar putea fi adoptată cu succes și în Italia.

După cum am încercat să argumentez de-a lungul acestui studiu, toleranța față de comportamentele academice neetice este, în mare măsură, o expresie a contextului cultural. Cultura, însă, nu este un dat imuabil – ea se construiește, în mod fundamental, în spațiul educațional, începând cu băncile școlii. Cum am putut observa, modul în care este privită abaterea etică academică, felul în care este gestionată sau percepută reprezintă o variabilă culturală. Lumea medievală accepta comportamente din partea studenților care astăzi sunt inacceptabile. Italienii tolerează abateri care nu par să fie la fel de răspândite în România (precum *contract cheating*).

În teorie, cu toții am putea fi de acord că furtul este ceva rău, dar cultura este construită de oameni, iar aceștia au interese și dorințe personale care sunt uneori mai puternice decât ceea ce este considerat a fi un comportament bun sau rău. Diferența este făcută de modul în care societatea reacționează la comportamentul deviant al individului, de sancțiunea aplicată și de pierderea reală pe care acel comportament o implică în viața personală și profesională. Totuși, construirea unei culturi începe cu cel mai tânăr cetățean al său[35].

[35] Prin Legea 92/2019, Italia a introdus educația civică transversală în învățământul primar, cu scopul de a crește conștientizarea asupra cetățeniei responsabile încă din grădiniță.